

AKIL, BİLİM VE DİN

Necdet GÜDÜR^{1*}

¹Ege Üniversitesi, Fen Fakültesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü, İZMİR

Geçenlerde bir köşe yazarı gazetesindeki makalesini "Burası Türkiye. Bilgisi olmadan fikir söyleyenlerin dogmalara takılanların ve bilimsel çalışmalara göz atmak gereksinimi duymayanların ülkesi" (Erçel 2010) cümleleriyle bitirmiş. Rahmetli gazeteci Uğur Mumcu da toplumumuzda "bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak" gibi bir eğilimin bulunmasından şikayetçiydi.

Müslüman ülkeler ve Türklerin neden kalkınamayıp hemen her konuda geri kaldığı birçok insanımızın dikkatini çekmiş ve bu konudan epeyce araştırma ve inceleme yapılarak kitaplar yazılmıştır.

Yusuf Has Hacip 1070' li yıllarda yazdığı Kutsal Kitapta (Kutadgu Bilig) da şunları söylüyor: "...Bilginlerin bilimi toplumun yolunu aydınlatır. Bilginleri pek çok seviniz ve onlardan saygıyla söz ediniz, az ya da çok, onların bilgilerini öğreniniz. Yararlı ya da zararlı şeyleri birbirinden ayırt ederek, doğru ve temiz yolu tutan kimseler, bilginlerdir. Onların ölçüsünde bilimleri öğreniniz, bilginlere iyilik ediniz ve yardımda bulununuz, onlara dil uzatmayınız... Yeryüzünde bu bilginler ve felsefeciler olmasaydı, ekilmiş olsa dahi yerden yiyecek çıkmazdı... Bir de hekimler, tabipler katmanı, gökbilimciler katmanı vardır... Her türlü iyi söz kitaplarda bulunur. Yazanlar kitapları yazmamış olsalardı, bu felsefe ve bilgileri biz nasıl öğrenebilirdik?... İnsan aklını kullanır ve işine bilgi ile başlarsa, giriştiği tüm işlerde başarıya ulaşır... Yazmalı, okumalı ve başkalarının bilgilerinden yararlanmalıdır. Çok kitap okumalı, şiirden, gökbilimden, tıptan anlamalı, aritmetiği ve geometriyi kavrayıp, alan ölçümü bilimini bilmelidir. Kişi, akılla yükselir, bilgiyle büyür; akıl ve bilgi ile saygı görür... Bilgi, kişinin hiçbir ortamda yitiremeyeceği varlıktır. Hırsızlıkların, dolandırıcıların eli ona uzanamaz."

Bu tür örnekleri daha da uzatabiliriz.

Karahanlılar (840-1141), Gazneliler (962-1187), Selçuklu İmparatorluğu (1038-1157), Anadolu Selçuklu Devleti (1078-1243), Harzemşahlar Devleti (1157-1231), Mısır Türk Devleti (1250-1517), Karakoyunlular (1380-1457), Akkoyunlular (1380-1457), Timur İmparatorluğu (1336-1506), Osmanlı İmparatorluğu (1299-1922) gibi Türk devletlerinin dönemlerinde zaman zaman bilime, sanata, bilim ve sanat insanlarına önem verilmiş, bu dönemlerde aşağıdakiler gibi bilimciler yetişmiştir:

Cabir İbn Hayyan (Ölüm: 815) Kimyacı.

Harezmi (780-850) Matematik, Coğrafya ve Gökbilimci.

İbni Türk (9. yy sonları ve 10. yy başları) Cebirci.

Fergani (9. yy ortaları) Gökbilimci Güneşin yarıçapını 6410 km buldu.

Sabit Bin Kurre (9. yy) Gökbilimci, Analitik geometrinin babası.

* Emekli, Prof. Dr.; e-posta: necdetgudur@gmail.com

Ebu Bekir Razi (854-932) Hekim, cerrah. Çiçek ve Kızamık Hastalıkları ile ilgili kitabı, Avrupada 1495-1866 arasında 48 kez basılmıştır.

Farabi (873-950) Felsefeci.

İbn-i Yunus (10. yy) Gökbilimci, Logaritmanın babası.

İbn-i Heysem (965-1038) Fizikçi, Matematikçi ve Gökbilimci.

İbn-i Havkal (10. yy) Gezgin.

Biruni (973-1049) Felsefeci. Pozitif bilimin babası. Gökbilim Ansiklopedisi hazırlamıştır.

İbn-i Sina (980-1037) Filozof, Hekim.

Yusuf Has Hacip (1017-1077) Filozof.

Kaşgarlı Mahmut (11. yy) Türkolog. Araplara Türkçe öğretmek için Divan-ı Lügat-ut Türk (Türk Dilleri Sözlüğü) yazdı.

Hazini (12. yy) Fizikçi, Gökbilimci ve Matematikçi.

İbn-i Tufeyl (1106-1185) Gökbilim, Felsefe ve Tıp bilimcisi.

İbn-i Rüşa (1120-1198) Filozof, Hekim, Gökbilimci.

Cezeri (1136-1206) Sibernetiğin kurucusu.

Nasireddin Tusi (1201-1274) Gökbilimci.

İbn-i Nefis (1210-1288) Hekim.

İbn-i Şatır (1304-1375) Gökbilimci. Batlamyus Kuramının yanlışlığını gösterdi.

İbn-i Haldun (1332-1406) Tarihçi.

Şeyh Bedrettin (1358-1420) Filozof.

Abdülkadir Meragi (Öl: 1434) Müzik Bilimcisi.

Uluğ Bey (1394-1447) Gökbilimci, Matematikçi. Zic-i Uluğ Bey adlı yıldız kataloğunu hazırladı.

Ali Kuşçu (öl. 1474) Gökbilimci. İstanbul Ayasofya Müderrisliğinde Hoca.

Ali Şir Nevai (1441-1501) Edebiyatçı.

Piri Reis (1475-1554) Denizci. Dünya haritası meşhurdur.

Katip Çelebi (1609-1658) Tarihçi, Coğrafyacı.

Naima (1655-1716) Tarihçi.

Bu listeye birkaç isim daha eklenebilir. İlk dikkat çeken, bu bilimcilerin büyük çoğunluğunun Gökbilim ile ilgilenmiş olmalarıdır. Bir başka dikkat çeken konu da bilimin en gelişkin ve üretken döneminin, bin yılı yöresi olduğudur. Bu yıllardan sonra uzun bir dönem duraklamalar yaşanmıştır. Tarihe baktığımızda bu dönemde, batıdan Haçlı seferleri ve doğudan da Moğol saldırılarının ortaya çıkması sonucu bütün enerjilerin savaşlarda eriyip gittiğini görüyoruz. Dikkat çeken önemli bir konu da bütün bu bilim adamlarının, eserlerini Türkçe olarak değil de daha çok Arapça ve Farsça dillerinde yazmalarıdır. Bu yüzden bilim halktan uzak kalmış ve tabana yayılamamış, işlevini tam yerine getirememiştir. Bu boşluğu din adamları çok güzel doldurmuş, bilim deyince ilahiyat, bilim adamı deyince de ulema denilen din adamları anlaşılmalıdır. Böylece akıl ve akla önem veren anlayış dışlanmış. Dünyanın dümdüz olması, evrenin merkezinde bulunması, tüm yıldızların, gezegenlerin, güneşin dünya çevresinde dönmesi gibi yanlış inanışlar 19. yüzyıla kadar sürüp gitmiştir. Nihayet 10 Kasım 1979' da Papa II. Jean Paul, Galileo olayının yeniden araştırılmasını istemiş, 1981' de

Vatikan' da bir araştırma kurulu oluşturulmuş, bu kurul 1982' de Galileo' nun haklı olabileceğini dile getirmiş, fakat haklıdır dememiş, tam 11 yıl çalışan kilise kurulu 1992' de Galileo' nun suçsuz olduğunu, görüşlerinin de doğru olduğunu açıklamıştır (Özakıncı 2006). Stephen Hawking ise şunları söylüyor: "... 1981 yılında Vatikan' da düzenlenen kozmoloji konferansına katıldım... Konferansın sonunda katılımcılar Papa' nın huzuruna kabul edildiler. Bize, evrenin evrimini büyük patlamaya kadar inceleyebileceğimizi ancak büyük patlamanın kendisiyle ilgili çalışmalar yapmamamızı, çünkü bunun bir yaratılış anı, yani Tanrı' nın işi olduğunu söyledi." (Hawking 2010). Bu anlayışlar İslam Dünyasında da hemen hemen aynıdır. Örneğin, Gazali, 1095 yıllarında yazdığı Makasid el-Felasife (Düşünürlerin Amaçları) kitabında önceleri felsefecileri övmekte, Aristo' nun akıl yürütme yasalarını benimsemekte fakat daha sonra akılcılığı dinsizlik olarak göstermektedir. Daha sonraları da sufi din adamları, akla dayalı bilimselliği savunanlara karşı Gazali' nin savlarını kullanmış, halkı bilimsel düşüncenin dine karşıt bir tutum olduğuna inandırmışlardır. Sonuç olarak; ilimle kastedilen, nakli bilim (Kur' an ve hadis öğretisi) olmuştur.

Oysa ulema denilen din adamları, Kur' an ve hadislerin halk tarafından öğrenilmesini değil hep ezberlenmesini önermişlerdir. Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanıp yayımlanan "Kur' an-ı Kerim' in Türkçe Meali" adlı yapıtla- rın önsözlerinde "Bu ilahi, beşer üstü ve muciz kitabın tam hakkını vererek aynen Türkçeye çevrilmesi mümkün değildir. Bu itibarla, en isabetli yol; ayetleri kelime kelime aynen tercüme etmek yerine, Arapça aslından anlaşılman ve meali Türkçe ile ifade yolu olsa gerektir. Kur' anın nazm-ı celilini, aslındaki i' caz ve belagatini muhafaza ederek tercüme etmek mümkün değildir" denilmektedir. Kuran ilk olarak 1141' de Latince' ye, 1513' de İtalyanca' ya, 1616' da Almanca' ya, 1647' de Fransızca' ya, 1648' de İngilizce' ye çevrilmiştir. Türkçeye ise Cumhuriyet kurulduktan sonra Atatürk döneminde çevrilmiştir. Halkımızın dininde, inancında bile cahil kalması istenmiştir. Takiyüddin Raşit' in 1575 yılında kurduğu İstanbul Rasathanesini saymazsak, Osmanlı' da 1900' lere kadar önemli bir bilimsel gelişmeye rastlamıyoruz. Zaten bu rasathane de 5 yıl sonra 1580' de bir fetva ile yıktırılmıştır. Matbaa ise kullanıma girişinden ancak üç asır sonra İstanbula gelebilmiş fakat o dönemde Kuran' ın basılarak dağıtılması yasaklanmıştır.

Günümüze gelirse, bu konuda bakış açımızda fazlaca bir gelişme olduğunu söylemek zor gibidir. Örneğin diğer derslerden hiçbirinin okullarda okutulması anayasamızda söz konusu bile edilmezken yalnızca din ve ahlak kültürü dersinin okutulması anayasal güvence altına alınmıştır.

Kaynaklar

- Gazi Erçel, 5 Ağustos 2010 Habertürk Gazetesi, s. 13
S. W. Hawking, 2010, "Herşeyin Teorisi", Şenocak Yay., s. 73
Cengiz Özakıncı, 2006, "İslamda Bilimin Yükselişi ve Çöküşü", Otopsi Yay., s. 244